Buhârî Çökerse İslâm Çökmez mi yahut Klasik Bir İslamoğlu Demagojisi 2

REDDİYENİN 1. BÖLÜMÜNÜ OKUDUNUZ MU? >>>

İslamoğlu: İslam'ın bekası bırakın şu âlime bu âlime, şu muhaddise bu muhaddise, şu hadis derlemecisine bu hadis derlemecisine Peygamberimize dahi bırakılmamıştır. Zira Allah'ın vekili yoktur.

Gelelim, Allah'ın vekili vardır yoktur meselesine. İslamoğlu, eğer buradaki "Allah'ın vekili yoktur" ifadesiyle – iki kavram arasında lafızlar üzerinden hiç bir bağlantı olmamasına rağmen- Allah'ın dengi yoktur manasını kastediyorsa müsellem. Yok, eğer bu ifadeyle kastı Allah adına konuşacak hiç kimse yoktur manasıysa ve bu görüşünde de serd ettiği ayetleri mesned alıyorsa, yukarıda bu istidlalin tutarsızlığını beyan ettik. Ayrıca İslamoğlu'nun "Sen onlara vekil değilsin" diye yanlış okuduğu ve sözünün bağlamında istidlal ettiği ayetlerin doğru olanları, Peygamber Sallâllâhu Aleyhi ve Sellem'in Allah'ın vekili olmadığını anlatmıyor demiştik. Daha doğrusu İslamoğlu'nun istidlal ettiği bu tarz ayetlerle, anlatmak istediği şey arasında meşrikle mağrip arası kadar fark var. Zira Kur'an'da yer alan bu ayetler bağlam olarak inanmayan insanların inanmamalarından, Peygamber Sallâllâhu Aleyhi ve Sellem'in sorumlu tutulmayacağını konu ediniyor.

İlgili ayetlerin siyak sibakına bakıldığında bu rahatlıkla görülebilecektir. Aynı manada olan "(Doğrusu) size Rabbiniz tarafından basiretler (idrak kabiliyeti) verilmiştir. Artık kim hakkı görürse faydası kendisine, kim de kör olursa zararı kendinedir. Ben üzerinize (hafîz) bekçi değilim."[1] âyet-i kerîmesinde hafîz manasının kullanıldığını ve zikrettiğimiz bağlamda nâzil olduğunu görüyoruz. Yine "O halde (Resûlüm), öğüt ver. Çünkü sen ancak öğüt vericisin. Onların üzerinde bir (musaytir) zorba değilsin. Ancak kim yüz çevirir inkâr ederse, İşte öylesini Allah en büyük azap ile cezalandırır. Şüphesiz onların dönüşü sadece bizedir. Sonra onların sorguya çekilmesi de sadece bize aittir.[2], "Sen onların üzerlerine bir cebredici değilsin"[3] Ayetlerinde yer alan "musaytir ve cebbâr" kelimesi de bahsinde olduğumuz vekil ifadesiyle aynı bağlamda ve anlamda kullanılmıştır.

Kaldı ki bir an için bu kelimenin İslamoğlu'nun zikrettiği ayette bizatihi vekil kılmak anlamında olduğunu kabul edelim. Pekiyi, Kur'an-ı Kerim gerçekten de –İslamoğlu'nun iddia ettiği gibi- Allah'ın birine veya birilerine vekalet veremeyeceğini mi söylüyor. Tabii ki hayır. Zira Cenab-ı Hakk "İşte onlar, kendilerine kitap, hikmet ve peygamberlik verdiğimiz kimselerdir. Eğer onlar (kâfirler) bunları inkâr ederse şüphesiz yerlerine bunları inkâr etmeyecek bir toplumu vekil kıldık (vekkelnâ). Ayrıca bu ayet, Allah'ın (Celle Celâluhû) tamamlayacağını vadettiği nuru esbab dairesinde bazı kulları vesilesiyle yapacağını, onları bu işle görevlendireceğini ifade ediyor. Bu durumda da İslamoğlu'nun "İslam'ın bekası bırakın şu âlime bu âlime, şu muhaddise bu muhaddise, şu hadis derlemecisine bu hadis derlemecisine, Peygamberimize dahi bırakılmamıştır." sözü havada kalıyor.

İnsanoğlunun halife kılındığını ifade eden ayetler de mana açısından min vechin bu ayete paraleldir. Zira “Ben yeryüzünde bir halife yaratacağım”[4] ayetinin manası “Ben yer yüzünde mahlukat arasında hüküm vermede benim makamımda olacak birini var edeceğim”dir.[5] Nitekim “Ey Dâvûd! Şüphe yok ki, Biz seni yeryüzünde halife kıldık. Artık nâs arasında hak ile hükmet ve hevâya tâbi olma, sonra seni Allah’ın yolundan şaşırtır. Muhakkak o kimseler ki, Allah yolundan saparlar, onlar için hesap gününü unutmuş oldukları için bir şiddetli azap vardır”[6] ayeti bunun böyle olduğunun aşikar bir ispatıdır.

Demek ki Cenab-ı Hakk birilerini vekil kılabiliyor. Esbap dairesinde birilerinin elleriyle, dilleriyle hak olan davasını yüceltebileceğini bizzat kendisi ifade buyuruyor. Eğer birisi çıkar derse ki; “İslamoğlu’ nun vekillikle kastı Allah’ın hiç kimseye kendi adına bir şey yapma vekaleti vermemesidir. Bu durumda Cenab-ı Hakkın böyle bir vekalet verdiğine dair deliliniz var mı?”

Şöyle deriz;

Esasında yukarıdan beri zikrettiğimiz ayetlerden bir kısmı Hz. Peygamber Sallâllâhu Aleyhi ve Sellem‘in yaptığı işleri Cenab-ı Allah’ın vazifelendirmesiyle yaptığını göstermektedir. Bunların dışında en azından Hızır (Aleyhisselâm) kıssasına bakılsa, mevzumuzla ilgili net fotoğraf görülecektir. Zira Kur’an’ın anlattığı o kıssada Cenab-ı Hakk Hızır’dan(Aleyhisselâm) bahsederken “Derken, kullarımızdan bir kul buldular ki, ona katımızdan bir rahmet (vahiy ve peygamberlik) vermiş, yine ona tarafımızdan bir ilim öğretmiştik”[7] buyurarak Hızır’ı (Alyhisselâm) katından ilim verdiğini ifade buyurmuştur.

Malum olduğu üzere Hızır (Aleyhisselâm) gemiyi deler, çocuğu öldürür ve duvarı yıkar. Bütün bunların meşruiyetini de “Ben bunu da kendiliğimden yapmadım”[8] buyurarak bunları Allah adına, onun emriyle, izniyle, yönlendirmesiyle yaptığını ifade buyurur. Bu kıssa en azından böyle bir şeyin imkaniyetini ortaya koyma noktasında umdedir. Onca ayet Hazreti Peygamber Sallâllâhu Aleyhi ve Sellem’in de aynı yönlendirmeyle amel ettiğini gösterirken, bunları bir kenara iterek kimsenin Allah’ın vekili olmadığı, bunun Hazreti Peygamber Sallâllâhu Aleyhi ve Sellem için de geçerli olduğunu söylemek ve en önemlisi de “bunu Kur’an söylüyor” demek Allah korkusuyla bağdaşabilir mi?

İslamoğlu: (Sunucu): “Hocam şöyle desek doğru olmaz mı? Şimdi bunu söyleyen kişi aslında bir yerde doğru söylüyor yani. Buharî çökerse uydurulan din çöker. **(İslamoğlu):** Hah uydurulmuş İslâm çöker. Bunu düzeltelim o zaman kendisi düzeltsin. Evet, doğrudur uydurulmuş din çöker. Aynen doğru, aynen öyle.

Cevap: Buhârî çökerse uydurulmuş İslam dirilir, çökmez. Karıştırıyorsunuz. Zira Uydurulmuş İslam dediğiniz münezzel İslam’ın Buharî’yle hiç bir problemi olmamıştır. Siz Oryantalist ecdadınızdan öğrendiğiniz İslam’ı bu topraklarda yaşatabilmek için Buhari’yle uğraşıyorsunuz. Kaldı ki sizin uğraştığınız

filan da yok. Sadece onların bir kaç asır dahi ötesine gidemeyen, kökensiz, nesepsiz, çürütülmüş iddialarını taklit etmekten başka yapabildiğiniz, ortaya koyabildiğiniz bir şey yok. Hiç olmazsa onlarda sizde bulunanın çok daha fazlası bir birikim vardı. Daha esaslı şüpheler, daha şeytani desiseler ortaya atıyorlardı. Sizler hazır malzemeyi dahi düzgün sunmaktan aciz kimselersiniz. Muhafızsız bulduğunuz Buharî'yi çökerterek, önemsizleştirerek Allah'ın on dört asır önce indirdiği ve yine bunca asır yeden biyedin bize kadar ulaşan hakiki İslam'ı yıkarak yerine Sprenger, Sacy, Karl Pfander, Ernest Renan, William Muir, Ignaz Goldziher, Snouck Hurgronje, Louis Massignon'ların dinini ikame etmeye çalışıyorsunuz. Ve buna da "vahyedilen din diyorsunuz." Doğru vahyedilen bir din bu. Zira Alemlerin Rabbi ne güzel buyurmuş: "Ve böylece her peygamber için insan ve cin şeytanlarını düşman kıldık. Onların bazısı bazısına, aldatmak için sözün yaldızlısını vahy eder. Ve eğer Rabbin dilemiş olsaydı onu yapmazlardı, artık onları ve iftira eder oldukları şeyleri bırak."[9]

Tüm uğraşınız bundan ibaret ve tüm maharetiniz de demagoji yaparak mevzuları saptırmak. Rabbim hidayet versin.

İslamoğlu: Kaldı ki çok ilginçtir ben bir kaç program'da Buhârî' nin nasıl öldüğünü anlatmıştım. Buhârî'yi öldüren de yine hadisçiler. **(Sunucu):** Hadisçiler di mi hocam? **(İslamoğlu):** Evet. Yani Ahmed b. Hanbel'in fanatik bir öğrencisi olan Zühlî'nin fetvası üzerine sokulmadı Semerkand'a. Buhara'ya girecek başını sokacak ülkesine bile sokulmadı, yolda hasta, hasta hasta yolda kaldı ve başını sokacak bir yer bulamadığı için yolda öldü.

Cevap: İslamoğlu'nun "Buhârî' yi öldüren yine hadisçiler" ifadesi ve akabinde sunucunun "Hadisçiler di mi hocam" şeklindeki güzellemesi kelimenin tam anlamıyla bir senaryo. Konuşan kişi hadisle alakalı yalap şalap bilgisiyle ortaya bir şeyler koyup sünnet müzeyyifliği yapma gayretinde. Dinleyen sunucu da "Hadislere bir çatsa da hemen tasdik ediversem" niyetinde. Kendince başarılı bir senaryo sergilediklerini sanıyorlar ancak çok fazla belli ediyorlar bence. Her neyse.

Buhari'yle ilgili verdiği malumatın yanlışlıklarına geçmeden önce"Buhârî'yi öldüren yine hadisçiler" diyen İslamoğlu'na şunları soralım:

i. Hadisle hadisçi aynı şey midir? "cı, cu, çi" gibi takılar ideolojilerden ziyade şahsa endeksli ifadelerdir. Söz gelimi; **hadisçinin hata yapması hadisin hatalı olduğunu göstermez**. Bunu aklı başında her şahıs kabul eder. Öyleyse 'hadisçiler' üzerinden gelenek tenkidi demagoji değilse nedir?
ii. Mesela kendisini "Kur'ancı, Kur'an talebesi" olarak takdim eden İslamoğlu' nun yazdığı mealdeki kitap çapındaki yanlışlıklardan tutun[10] bilumum ilmî, ahlâkî vb. hatalarını 'Kur'an'cı' olmasından yola çıkarak Kur'an'a fatura edebilirmiyiz?
iii. Burada sergilediğiniz hadisçiler üzerinden hadise çamur atma operasyonunun bir benzerini bugün IŞİD vb. örgütlerin, yaptıkları usulsüz cinayetlerin gelenek menşeli olduğunu söyleyerek ve bütün bunların –zannınızca- uydurulan hadisler sebebiyle olduğunu iddia ederek sergiliyorsunuz. Pekiyi, "cinayet videolarında insanlar öldürülürken

cihat ayetleri ve infazla ilgili(!) ayetlerin okunarak" öldürüldüğünü bilmiyor musunuz? Bu videolara hiç mi denk gelmediniz? Sizin yürüttüğünüz mantık üzerinden gidersek ilgili cinayetlerin suçunu okunan ayetlere mi bağlamamız gerekecektir?

iv. Hz. Ali'yi (**ini'l-hükmü illâ lillâh**/ hüküm ancak Allah'a mahsustur) ayetine istinaden önce tekfir eden ve sonra da öldüren Haricî'lerin bu büyük cürmünü Kur'an'a fatura edebilir miyiz?

v. **Hüseyin ez-Zehebî**'nin "***et-Tefsîr ve'l-müfessirûn***"unun bir çok yerinde değindiği tefsirdeki ilhâdîlikler ve tarihteki bazı cinayetlere ayetlerin mesnet kılınması vb. gibi olaylar mezkur ayetleri ihtiva eden Kur'an'ın suçudur diyebilir miyiz?

Buharî'nin nasıl vefat ettiğine gelince; olay İslamoğu'nun anlattığı gibi değildir. İslamoğlu, hadiseleri üstünkörü ve mütedahil/birbirine girmiş bir şekilde anlatma meziyetini burada da sergilemiş. Zira tek hadise gibi anlattığı olay ve zikrettiği isim farklı hadiselere tekabul etmektedir.

Evvela "**Ahmed b. Hanbel**'in fanatik bir öğrencisi olan **Zühlî**" ifadesiyle **İmam Ahmed** ekolünün **İmam Buharî** karşıtı olduğu, öyle yetiştikleri, yetiştirildikleri ve Zühlî' nin de bu sebeple İmam Buharî'nin ölümüne neden olduğu îma ediliyor. Bu çok büyük bir yanlış. Zira kaynaklarımızda İmam Ahmed'in İmam Buhari'yi ne denli medihkar ifadelerle övdüğü kaydedilmektedir. Nitekim "Hıfz Horasan'dan dört kişide nihayete ermiştir: **Ebu Zür'a**, **Buhârî**, **Abdullah b. Abdurrahman es-Semerkandî**, **Hasen b. Şücâ' el-Belhî…**"[11] , Horasan **Muhammed b. İsmail el-Buhârî** gibisini çıkartmamıştır",[12] gibi sözleri bu söylediğimizin en bariz ispatıdır. Ayrıca ülkesine sokulmadı vb. gibi ifadelerle –Buhârî' yi çok seviyor ve düşünüyormuşçasına- olayı dramatize eden İslamoğlu'na tavsiyemiz **Semerkand** ve **Horasan** bölgesindeki insanların Buhari'ye ne denli saygı duyduklarını, hürmet beslediklerini ve kadrini takdir ettiklerini görebilmek için **Hatip el-Bağdâdî**'nin ***"Tarîh-u Bağdâd"***ındaki ilgili yerlere[13] bakmasıdır.

Gelelim hâdisenin aslına. İslamoğlu'nun karmaşık olarak tek hadiseymiş gibi anlattığı olayları sıralayalım:

Birinci hadise: İmam Buhârî (rahimehullah)'nin **Nîsabur**'a geleceğini duyan ehl-i Nisabur büyük kitleler halinde büyük bir coşkuyla onu karşılamışlar. Hatta Buhârî'nin talebelerinden **İmam Müslim** (rahimehullah) Nisabur ehlinin Buhari'yi karşıladıkları gibi ne başka bir alimi ne de vâliyi karşıladıklarını görmediğini ifade etmektedir.[14] Buharî'nin geleceğini duyan o beldenin meşhur hadisçisi **Muhammed b. Yahya ez-Zühlî**, halkasındakilere "Gidin bu salih, âlim adamdan (hadis) dinleyin" der. Hatta başka bir rivayette "Kim **Muhammed b. İsmail (el-Buhari)**'i yarın karşılamak isterse onu karşılasın. Zira ben onu karşılayacağım" der. Bununla birlikte karşılayan kişilere "ona kelam meselesinden bir şey sormayın. Sonra **Nasıbi**, **rafızi**, **Cehmî** ve **Mürcî**ler başımızı ağrıtır" diye tenbih eder. Nihayet Zühlî ve maiyetindeki Nîsabur uleması Buhârî'yi karşılarlar. Nisabur'da ikinci gününü de geçirir. Üçüncü gün gelince bir adam kalkıp Kur'an'ın lafzının mahluk olup olmadığını sorar kendisine. İmam Buhârî de "Fiillerimiz mahluktur. Lafızlarımız da fiillerimizdendir." diye cevap verir. Bu cevap

üzerine insanlar, aralarında ihtilafa düşerler. Kimileri İmam Buhârî' nin bu ifadesiyle Kur'an mahluk olduğu manasını kastettiğini söyler. Kimileri de bunu kabul etmez. Daha sonra İmam Buharî bu sözüyle Kur'anın mahluk olduğunu kastetmediğini söylemiş ve "**Allah'ın kelâmı Kur'an gayr-ı mahluktur**" demiştir.

Ne var ki Nîsabur'a geldiğinde etrafında onca insanın toplandığını, ona rağbet gösterdiklerini gören bazı âlimler kendisine haset etmişler ve insanlar nazarındaki itibarına halel getirme kastıyla onun hakkında bu iddiayı ortaya atmışlardır. Hâdiseyi duyan ez-Zühlî de Buhârî hakkında insanlarla aynı zanna kapılmış ve "Allah (Celle Celâluhû)'ın kelâmı Kur'an mahluk değildir. Her kim Kur'an'ın mahluk olduğunu iddia eder ve 'Benim Kur'an'ı telaffuzum mahluktur' derse bidatçidir, kendisiyle bir arada oturulmaz, konuşulmaz. Bundan sonra kim Muhammed b. İsmail (el-Buhârî)'e giderse onu töhmet altında bırakın. Zira onun mezhebinde olan kişilerin dışında hiç kimse onun meclisine katılmaz." demiştir. Bu tavrı sebebiyle **İmam Müslim b. Haccâc** ve **Ahmed b. Seleme**, Zühlî'nin meclisini terk etmişler, hatta **İmam Müslim, Zühlî'den yazdığı rivayetleri ona iade etmiştir**.

Bu tavırdan ziyadesiyle ağırlanan ez-Zühlî bütün bu olayların baş müsebbibi olarak gördüğü Buhârî hakkında "Bu adam benle aynı beldede oturamaz" demiştir. Bu durumdan tedirgin olan İmam Buhârî şehri terk etme kararı almıştır. **Ahmed b. Seleme el-Buhârî** der ki; "Buhari' nin yanına girdim ve 'Ey Ebu Abdillah! Bu adam (Zühlî) Horasan'da özellikle de bu şehirde makbul bir adamdır. Bu işte bir hayli ısrarcı davranıyor ve bizden hiç kimse de bu konuda onunla konuşmaya güç yetiremiyor. Ne düşünürsün bu konuda?' dedim. Sakalına tuttu, ardından şöyle dedi: 'Ben işimi Allah'a ısmarlıyorum. Muhakkak ki Allah kulları(nı) görücüdür. Allah'ım sen biliyorsun ki ben Buhara'ya makam, şöhret veya riyaset için gelmedim. Muhaliflerin baskınlığından dolayı canım vatanıma dönmek istemiyor.[15] Ey Ahmed! Benden ötürü gündem yapmasından kurtulmanız için yarın yola çıkacağım.'"

Hâdise budur. İslamoğlu'nun "Yani Ahmed b. Hanbel'in fanatik bir öğrencisi olan Zühlî' nin fetvası üzerine sokulmadı Semerkand'a. Buhara'ya girecek başını sokacak ülkesine bile sokulmadı" şeklindeki ifadeleri sadece meseleyi sulandırmak ve haberdar olunmayan bir konuda laf-u güzaf etmekten öte geçmez. Zira aralarındaki konu hadisle ilgili değildir. Mevzu, Zühlî'nin İmam Buhari'ye karşı şahsî hoşnutszluğundan (kıskançlık vb.) kaynaklanan bir saldırısıdır. Bu olayı bahane ederek "Buharî' yi hadisçiler öldürdü veya vatanına bile sokmadılar" demek hakkaniyete yaraşmaz.

İkinci hâdise: Nihayet Buhârî memleketi Buhârâ' ya dönünce büyük bir kutlamayla karşılanmış hatta üzerine dirhemler ve dinarlar saçılmıştır.

Bekir b. Münir'in anlattığına göre **Buhara valisi Halid b. Ahmed ez-Zühlî**, İmam Buhâri'ye "**el-Cami'u'-sahîh**"iyle Tarihini kendisine okumasını istemişti. İmam Buhari de gelen elçiye "Ona söyle; ben ilmi sultanların kapılarına taşıyarak zelil edemem, eğer böyle bir ihtiyacı söz konusuysa mescidime veya evime gelsin. Eğer bu senin hoşuna gitmiyorsa işte sulta senin elinde. Beni ilim meclisimden men et de yarın Allah katında ilmi gizlemediğime dair bir özrüm olsun"demişti. İşte bu diyalogtan sonra Buharî'yle Buhara meliki

arasında bir adavet başlamıştı.

Bu olay sonrasında Buhârî'ye yapılan baskıların ve tehditlerin ardı arkası kesilmedi. Ve Buhârî sürgüne mecbur edldi. Buhârâ'dan çıktığında Semerkandlılar onu davet etti. Semerkand ehlinden onu istemeyenler de vardı tabii. Semerkand'a üç mil mesafede bulunan **Hartenk** kasabasındaki akrabalarının yanına giden İmam Buhârî burada bir gece "Allah'ım yer geniş olmasına rağman bana dar geldi. Beni kendine al" diye duada bulundu ve o gece tamamlanmadan vefat etti.[16]

Görüldüğü gibi İmam Buhârî'nin vefatı –yine hadislerden aldığı telkinle- sultana yaklaşmaması ve ilmi saray kapılarına meze etmemesi sebebiyle meydana gelmiştir. Hadiseyi mihverinden saptırarak İmam Buhârî'nin hadisçiler tarafından öldürüldüğü gibi ne tarihî verilerle ve ne de insafla iz'anla bağdaşmayacak laflar, bühtan etmekten başka bir şeyle ifade edilemez. Kaldı ki böyle olsaydı bile onun hadisçiler tarafından öldürülmesi hadislere mal edilemez. Mâl edilir derseniz Kur'an-ı Kerim'le de ilgili benzer sorular size yöneltilebilir.

Söylenebilecek daha çok söz varsa da biz tamamlamaktan yana olalım ve şununla bitirelim:

İslamoğlu'nun Buhârî'yi sıkça diline dolaması, görevli olduğu projenin tamamlanabilmesine Buhârî'nin en büyük engel oluşundandır. Bu bağlamda iki ihtimal söz konusu:

Ya Buhârî çökecek ve peşi sıra İslam'ın çöküşü sökün edecek.

Ya da Buhârî ayakta kalacak ve İslam değil de İslamoğlu çökecek.

Şüphesiz ikincisi…

---

[1] En'âm, 104, Hûd, 86

[2] Ğâşiye, 21-26

[3] Kâf, 45

[4] Bakara, 30

[5] İzz b. Abdisselam, *Tefsîru'l-Kur'ân*, Daru İbn Hazm, Beyrut, 1996, Baskı: I, (Thk: Abdullah b. İbrahim el-Vehbî) I/114

[6] Sâd, 26

[7] Kehf, 65

[8] Kehf, 82

[9] En’âm, 112

[10] İslamoğlu’ nun mealindeki yanlışlıklar üzerine yapılmış bir çalışma için bkz. Hidayet ZERTÜRK, *Gerekçeli Meâlin Gerekçesiz İfadeleri (Mustafa İslamoğlu’ nun Kur’an anlayışı)* İstanbul, Ağustos, 2011

[11] Zehebî, Târîhu’l-İslâm, Daru’l-kitâbi’l-arabî, Beyrut-Lübnan, 1987, Baskı: 1, XVIII/228, *Siyeru a’lâmi’n-nübelâ*, Dâru’-hadîs, Kâhire, 2006, IX/535, Sübkî, *Tabakâtu’ş-şafiiyyeti’l-kübrâ,* Dâru Hicr, 1413, II/220

[12] İbn Müflih, Burhaneddin İbrahim b. Muhammed, *el-Maksidu’l-erşed fî zikri ashâbi’l-İmâm Ahmed*, Mektebetu’-rüşd, Riyad ,1990, II/377, Muhammed b. Abdülğanî el-Bağdâdî, *et-Takyîd li ma’rifeti ruvâti’s-süneni ve’l- mesânîd*, Daru’l-kütübi’l-ilmiyye, Beyrut-Lübnan, 1408, I/31

[13] Hatip el- Bağdâdî, *Târihu Bağdâd*, Daru’l-ğarbi’l-İslâmî, 2001, Bask: I, II/344

[14] Zehebî, *Târihu’l-İslâm*, Dâru’l-kitâbi’l-arabî, Beyrut-Lübnan, 1987, Baskı: I, IXX / 269, *Siyeru a’lâmi’n-nübelâ,* X/114

[15] İbn Hacer el-Askalânî, *Hedyu’s-Sârî mukaddimetu Fethi’l-bârî*, Daru Tayba, Riyat, 2011, B.IV, II/ 1311-13

[16] İbn Hacer, *Hedyu’s-sârî*, II / 1317-18